

ВІДГУК

офіційного опонента

Петриченка Олександра Анатолійовича

на дисертаційну роботу Шиян Наталії Іванівни

**"ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ
СКОТАРСТВА",**

представлену на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук за спеціальністю

08.00.03 - економіка та управління національним господарством

**Актуальність обраної теми та її зв'язок з напрямками
наукових досліджень**

Тваринництво - особлива галузь сільського господарства, стан розвитку якої вагомо впливає на економічний потенціал АПК країни, на всі сфери суспільного виробництва. Тваринництво забезпечує населення високоякісними, калорійними, дієтичними і вітамінізованими продуктами харчування, а промисловість - сировиною. Екологічне значення полягає в забезпеченні землеробства органічними добривами, внесення у ґрунт яких повертає в природу значну кількість органічної маси, сприяє підвищенню його родючості, вмісту гумусу, розвитку мікрофлори, інтенсифікації ґрунтоутворного процесу і кругообігу речовин в породі.

Нестабільність соціально-економічної ситуації, низький рівень концентрації капіталу в аграрній сфері, диспаритет цін між сільськогосподарською продукцією і продукцією промисловості та його наслідки зумовили хронічні негаразди в цій галузі аграрного виробництва.

В процесі реформування агропромислового комплексу тваринництво України зазнало, на жаль, негативних змін. Масове скорочення поголів'я сільськогосподарських тварин, зниження продуктивності, збитковість виробництва та погіршення якості продукції ставлять під загрозу національну продовольчу безпеку, знижується експортний потенціал країни та погіршується соціальна ситуація в сільській місцевості. Зважаючи на унікальні властивості галузі та провідне місце в структурі АПК важливим є комплексне дослідження розвитку тваринництва, створення ефективних

ЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ОДЕРЖАНО

« 14 » квітня 20 07

Вхідний №

110

інвестиційних умов та запобігання збитковості виробництва.

Дисертаційне дослідження здійснювалося відповідно до планів науково-дослідних робіт Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва, зокрема кафедри менеджменту і адміністрування за темами: «Науково-методологічне забезпечення підвищення економічної ефективності, інноваційного розвитку та менеджменту аграрного виробництва» (номер державної реєстрації 0112U003728), у межах якої поглиблено розгляд теоретико-методичних засад формування економічного механізму скотарства, його інституційного забезпечення; «Теоретичні і методологічні засади управління розвитком агропромислового виробництва і сільських територій на інноваційній основі» (номер державної реєстрації 0115U006916), де автором визначено напрями, складові економічного механізму підвищення ефективності виробництва продукції скотарства; кафедри маркетингу, підприємництва і організації виробництва за темою: «Науково-методологічне забезпечення підприємницької, маркетингової, логістичної діяльності підприємств агропродуктового комплексу та розвитку земельних відносин на інвестиційно-інноваційних засадах» (номер державної реєстрації 0116U000001), де автором визначено вплив складових частин економічного механізму ефективного розвитку скотарства на стан розвитку галузі в сучасних умовах.

Основний зміст роботи викладено на 392 сторінках комп'ютерного тексту. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних літературних джерел, який включає 481 найменування і додатків на 44 сторінках.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна.

Зміст дисертації охоплює основні аспекти теми дослідження. У вступі автором достатньо обґрунтовано формування робочої гіпотези, мету і

завдання дослідження.

Дисертаційна робота Шиян Наталії Іванівни є оригінальною науковою працею, виконаною на належному теоретичному й прикладному рівнях. Вона має обґрунтовану логічну структуру, яка дозволяє послідовно й у повному обсязі викласти основні результати проведеного дослідження.

Автором чітко визначена мета та завдання роботи, аргументовані теоретико-методологічні основи їх вирішення, визначені актуальні наукові та прикладні аспекти дослідження, обґрунтовані нові наукові положення, розроблені й апробовані відповідні пропозиції, які у комплексі вирішують проблемні питання розвитку скотарства в Україні.

Аналіз змісту дисертаційної роботи свідчить про комплексне вивчення здобувачем основних проблемних питань досліджуваної теми. При цьому дисертантка вміло користується сучасною методологією економічних досліджень. Цілісність та внутрішня єдність роботи забезпечується використанням різних загальнонаукових та спеціальних методів дослідження: індукції та дедукції; графічних зображень, статистичний, емпіричний, розрахунковий абстрактно-логічний, монографічний тощо. Інформаційною базою дослідження стали нормативно-правові акти України, публікації вітчизняних та закордонних учених, електронні ресурси мережі Інтернет, статистичні дані Державної служби статистики України, а також статистичні звітності господарств.

Серед основних положень, що знайшли наукове обґрунтування в дисертаційній роботі, потрібно відмітити наступні: узагальнено теорію й методику оцінки розвитку скотарства в Україні; визначено перспективи інноваційного розвитку даної галузі; удосконалено механізм щодо реалізації напрямку розвитку скотарства. Важливими є рекомендації автора стосовно механізму хеджування цінових ризиків, який базується на короткостроковому прогнозуванні ціни на молоко через встановлення вагової частки сировини в ціні реалізації молочної продукції з урахуванням рівня кореляційного зв'язку часового лагу зміни ціни на молоко і молочну

продукцію.

Важливим аспектом дисертації є окреслення концептуальних засад та імперативів соціо-еколого-економічного та організаційно-технологічного розвитку аграрного виробництва в умовах глобалізації економіки, що зміщують фокус уваги до сільського господарства та визначають траєкторію його подальшого розвитку. Вони включають збереження природного різноманіття свійських видів тварин, покращення їх господарсько-корисних ознак до параметрів бажаного типу, обґрунтування систем утримання, годівлі й експлуатації сільськогосподарських тварин, вимог до екології, безпечності та якості продукції та формування харчового ланцюга.

Досить актуальними вважаю пропозиції з удосконалення економічного механізму ефективного розвитку скотарства, який являє собою сукупність методів, інструментів впливу держави та інших інституцій на формування сприятливого середовища, в якому функціонує галузь, з метою цілеспрямованого формування умов до прояву драйверів для досягнення синергічного ефекту до ефективного розвитку галузі. Стає та важливість забезпечення розвитку скотарства зумовлені необхідністю досягнення продовольчої безпеки країни у продукції скотарства для забезпечення населення країни продуктами харчування, сталого розвитку аграрного виробництва та економіки країни з урахуванням соціального та екологічного аспектів, що потребує удосконалення економічного механізму регулювання галузі на основі урахування стратегічної мети, досягнутого рівня розвитку галузі та високої віддачі коштів державної підтримки в умовах фінансової обмеженості державного бюджету.

Доречний розгляд автором шляхів ефективного розвитку скотарства, а саме: забезпечення безбиткового виробництва високоякісної продукції галузі; раціональне поєднання розвитку як великотоварного спеціалізованого виробництва продукції галузі, так і підтримки малих суб'єктів у сфері агробізнесу, що дозволить збільшити обсяги виробництва продукції галузі; формування цивілізованого ринку кормів, розвитку кормовиробництва та

комбікормової промисловості, які є важливими елементами у формуванні кормової бази галузі суб'єктів агробізнесу: технічне і технологічне переоснащення (SMART FARM), що є визначальним чинником у забезпеченні конкурентоспроможності продукції галузі: вдосконалення системи контролю якості й безпечності продукції на усіх етапах її виробництва.

Оцінка новизни і достовірності досліджень

У дисертаційній роботі сформульовано і обґрунтовано низку наукових положень, висновків і рекомендацій, що відзначаються новизною та науково-практичною цінністю. Основними серед них є наступні:

вперше: – встановлено прояв дії закону спадної віддачі в галузі скотарства на основі виявлення зв'язку між інтенсивністю та ефективністю виробництва, що дозволило визначити граничну величину рівня інтенсивності галузі, за якої досягаються найвищі значення показників ефективності, та відповідно до неї обґрунтовано доцільність надання дотації за підвищення показника середньорічного надою на 1 корову;

– розроблено науковий підхід до державної підтримки суб'єктам господарювання галузі скотарства, який передбачає надання дотації з урахуванням соціо-еколого-економічного коефіцієнта ефективності, обґрунтовано систему показників його формування та методику розрахунку, що сприятиме врахуванню мультиплікативного впливу сталоорієнтованого розвитку на ефективність виробничої діяльності та обґрунтованій диференціації обсягів державної підтримки;

– запропоновано механізм хеджування цінових ризиків, який базується на короткостроковому прогнозуванні ціни на молоко через встановлення вагової частки сировини в ціні реалізації молочної продукції з урахуванням рівня кореляційного зв'язку часового лагу зміни ціни на молоко і молочної продукції та паралельним коригуванням ціни реалізації молока, для якого

характерними є достатня достовірність прогнозу, та відповідно до кон'юнктури укладення ф'ючерених угод на поставки молока, що зменшує невизначеність у формуванні товарної продукції суб'єктами господарювання галузі;

удосконалено: – наукові положення інституційного забезпечення механізму регулювання ефективного розвитку скотарства, в контексті чого запропоновано: інституційну складову розглядати як цілісну сукупність елементів інституційного середовища у їх взаємозв'язку і результативності; економічну складову – у сукупності економічних інструментів, спрямованих на реалізацію стратегічних завдань, узгодження цілей і завдань в межах окремих механізмів, з урахуванням особливостей середовища та орієнтацією на досягнення ефективного розвитку галузі, котрі передбачають якісні зміни в мобілізації її внутрішнього потенціалу та гнучкому пристосуванні до умов мінливого зовнішнього середовища;

– систему показників оцінювання ефективності інструментів регулювання виробництва продукції скотарства на основі показника СЕЕКс (соціо-еколого-економічного коефіцієнта ефективності), яка на відміну від існуючих підходів передбачає визначення сукупного впливу соціальної, екологічної та економічної складових на ефективність галузі, урахування яких сприятиме формуванню комплексної оцінки результативності виробництва та забезпеченню цільової орієнтації суб'єктів господарювання на реалізацію принципів сталого розвитку;

– інструменти та форми державної підтримки, зорієнтовані на ефективний розвиток галузі, а саме запропоновано: запровадження цільових регіональних програм; передбачення системи гарантій для інвесторів на державному та регіональному рівнях; удосконалення порядку надання статусу суб'єкта плеїнної справи в галузі із включенням їх до реєстрів одержувачів державної підтримки, сукупний вплив яких зумовить прояв позитивних тенденцій у галузі скотарства.

Практичне значення отриманих результатів

Отримані результати дисертаційного дослідження дисертантки мають важливе практичне значення для формування пріоритетів державної аграрної політики, розроблення стратегій розвитку агропромислового сектору економіки, управління процесами прогресивного розвитку скотарства на засадах удосконалення виробничих, контрактних і партнерських відносин між його учасниками, інституційного та інноваційно-інвестиційного забезпечення для підвищення якості, конкурентоспроможності та економічної ефективності галузі в умовах інтеграції України до ЄС. Напрацювання автора, викладені в роботі пропозиції та рекомендації слугують підґрунтям стратегічних напрямів та програм соціально-економічного та організаційно-технологічного розвитку скотарства України.

Дискусійні положення та зауваження

Враховуючи значну наукову й практичну цінність дисертаційної роботи, слід наголосити на певних її недоліках змістовного характеру і редакційних помилках. Певні положення, висунуті автором, носять дискусійний характер і потребують доповнень, додаткових аргументів та обґрунтованих роз'яснень. На окремих з них варто зупинитися детальніше:

1. Аналізуючи сучасні тенденції розвитку ринку молока в Україні (с. 10) висновки до розділу п.5) автору доцільно було б показати шляхи гармонізації нормативно-правових актів до Директив ЄС і показати як будуть формуватися ланцюги із високою доданою вартістю в галузі скотарства.

2. Дискусійним залишається стратегія виробництва продукції скотарства, чи в дрібнотоварних, чи великотоварних підприємствах, особливо із введенням у дію закону України "Про сімейні ферми". На жаль цій проблемі приділено недостатньо уваги автором дисертаційної роботи (с. 90-91).

3. У розділі 2 (с. 102-105) автор дисертаційної роботи подає пояснення щодо поняття “методології” при проведенні економічних досліджень, що на нашу думку є не зовсім обґрунтованим з точки зору назви дисертаційної роботи.

4. Потребують уточнення складові елементи Концепції ефективного розвитку скотарства.

5. Аналізуючи різні погляди і підходи науковців щодо ролі Держави і представників аграрного бізнесу при створенні кластерів недостатньо обґрунтована є позиція автора дисертаційної роботи (с. 150), особливо з точки зору конкурентних переваг у розвитку галузі скотарства.

6. Аналіз динаміки поголів'я ВРХ та корів і обсягів виробництва молока в Україні у 1990-2019 рр. показують різке зменшення їх поголів'я та кількості виробленого молока. Проте відмічено, що надій молока на 1 корову збільшується (табл. 3.5), що спонукає до інтенсифікації молочного скотарства. Яка позиція автора дисертаційної роботи щодо перспектив відродження і сталого розвитку галузі молочного скотарства в Україні на найближчу перспективу?

7. Аналіз наведеної структури поголів'я ВРХ залежно від статевовікового складу (табл. 3.6 і табл. 3.7) засвідчує про низький рівень племінної роботи у галузі скотарства. На жаль автором дисертаційної роботи не зроблено висновок щодо застосування заходів направлених на посилення селекційно-генетичної роботи, застосування біоінженерних заходів по формуванню ремонтного молодняка різних вікових груп.

8. Не зовсім доречним є опис ефективності використання земельних угідь, оцінка землі, як природного ресурсу і як засобу виробництва та як просторового базису (с. 215-217). Потребує пояснення доцільність аналізу ефективності використання земельних ресурсів в умовах трансформації земельної власності.

9. На основі виявлених залежностей між соціо-економо-екологічним коефіцієнтом ефективності (СЕЕКе) скотарства і прибутком (рис. 3.9) видно

чітку дію закону спадної віддачі. Які при цьому необхідно застосувати заходи щоб витрати ресурсів окупувалися максимальним ефектом для дрібнотоварних і великотоварних агроформувань.

10. Висновок 7 (с. 241) є дискусійним. Очевидно застосування кластерного аналізу засвідчує не лише першочергове збереження і збільшення поголів'я ВРХ, а і удосконалення структури залежно від статевовікового складу, організації наукоємних технологій у селекційно-генетичному процесі, біотехнологію, покращення процесу відтворення, удосконалення ветеринарно-санітарних заходів, направлених на підвищення якості та безпечності молока та м'яса. Необхідно стратегічно визначатись із розвитком молочного скотарства у організованих і дрібнотоварних агроформуваннях.

11. Для більш об'єктивного аналізу, окрім витрат на 1 гол. ВРХ у три, доцільно було б подати показники конверсії корму, які показали б витрати кормів на виробництво одиниці м'яса, чи молока (табл. 4.6 і табл. 4.8 розділу 4).

12. В країнах ЄС існує єдиний підхід до ринкової і цінової політики у аграрній сфері (с. 348). На жаль автор дисертаційної роботи у розділі 5 не зробив заключення щодо перспектив України, яка має принципи Спільної аграрної політики країн ЄС, чи розробити і впровадити власну модель у розвитку аграрного виробництва.

13. Висновок 7 (на с. 432) дисертаційної роботи є занадто об'ємним і перенасичений інформаційним матеріалом, тому важко сприймається і не піддається системному аналізу.

Однак зазначені зауваження в цілому не знижують теоретико-методологічної та практичної цінності дисертаційної роботи, а носять швидше всього дискусійний характер.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Наталії Іванівни Шиян "Економічний механізм

ефективного розвитку скотарства" є самостійно виконаною автором і завершеною науково-дослідною роботою, яка відзначається новизною, отриманими новими науково-обґрунтованими результатами, що розв'язують важливу наукову проблему і мають практичне значення для подальшого прогресивного розвитку скотарства на основі раціонального формування державних пріоритетів, міжгалузевих взаємовідносин, інноваційних стратегій та інвестиційного забезпечення організаційно-правових структур галузі.

Зміст роботи, логіка викладення тексту, науково-прикладні результати свідчать про глибокі теоретичні знання автора, володіння методами економічних досліджень, вміння розв'язувати складні наукові й прикладні проблеми.

Актуальність теми, наукова новизна основних положень, висновків і пропозицій дисертаційної роботи, її теоретичне і практичне значення, відповідають пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів від 24. 07. 2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ № 656 від 19.08.2015 р. та № 1159 від 30.12.2015 р.), дають підставу для присудження Шиян Наталії Іванівні наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:
доктор економічних наук, доцент,
заступник директора з науково-
виробничої діяльності Інституту кормів
та сільського господарства Поділля
НААН України

12 квітня 2021 р.

Підпис Петриченка О.А. засвідчую:
головний фахівець з кадрових питань

Петриченко О.А.

Козяр М. О.